

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет**

**The John Paul II Catholic University (Lublin, Poland)
Warsaw University of Maria Sklodowska-Curie
(Czestochowa, Poland)**

**Ташкентський державний технічний університет імені Іслама Карімова (Ташкент,
Узбекистан)**

Бакинський державний університет (Баку, Азербайджан)

X Міжнародна науково-практична конференція

**АВІАЦІЙНА ТА ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ У КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ
ДОСЯГНЕНЬ**

25-26 травня 2017 року

Збірник наукових праць

Київ 2017

УДК 159.9:629.7.001.76 (063)
ББК ю941.3я431
А 202

Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: збірник наукових праць / за заг. ред. Л.В. Помиткіної, Т.В. Вашеки, О.В. Сечейко. – К. : Аграр Медіа Груп, 2017. – 340 с.

Збірник містить матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції з актуальних проблем авіаційної та екстремальної психології в умовах глобалізованого мережевого соціуму, що відбулася 25-26 травня 2017 року на кафедрі авіаційної психології Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету.

Організаційний комітет

Голова організаційного комітету:

Помиткіна Л.В. – д-р психол. наук, проф., зав.кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ.

Заступник голови організаційного комітету:

Руденко М.П. – генерал-майор запасу Повітряних Сил України, льотчик морської авіації, канд. військ. наук, доцент, проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Члени оргкомітету:

Гічан І.С. – канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Долгова О.М. – канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Фесюк І.В. – психолог кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Рецензенти:

Панок В.Г. – директор Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи, д-р психол.наук, проф., проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Булах І.С. – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, м. Київ

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (протокол № 4 від 17 травня 2017 р.)

ISBN

© Колектив авторів, 2017

© Національний авіаційний університет, 2017

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ НАУКОВИХ ШКІЛ В ГАЛУЗІ ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Актуальність проблеми. Сьогодні в основу формування державної екологічної політики покладено принцип, згідно з яким екологічна безпека є складовою національної безпеки держави. Мета природоохоронної діяльності полягає в досягненні оптимального балансу між шкідливими для довкілля наслідками, що супроводжують розвиток суспільства, і можливостями природних ресурсів до самовідтворення. Ставлення до природи, стан охорони навколишнього природного середовища є тими показниками, які яскраво демонструють розвиток держави. Неможливо рухатися вперед, не використовуючи наукові досягнення, не впроваджуючи нові технології, без удосконалення наукових шкіл та підготовки кадрів вищої кваліфікації. При цьому важливо передбачити, як природа відреагує на діяльність людини, наскільки раціонально ми використовуємо її багатства, які є альтернативи тієї чи іншої діяльності.

Напрями створення (відновлення) та удосконалення наукових шкіл.

Розуміння владними структурами пріоритетності культури і науки (відповідальність за якість планування, керівництва, організації, мотивації, контролю, експертизи).

Правильне ставлення до тих ділянок, які забезпечують майбутнє. У навчально-науковому закладі це військово-наукове товариство, бакалаврська робота, дипломне проектування (робота спеціаліста, магістра).

Матеріальне стимулювання (творчість повинна розкриватися в повній мірі), фінансове забезпечення, сплата патентів та видавничої діяльності.

Створення системи рейтингів для науковців подібно до того, як вони вводяться для службовців чи науковців у розвинених країнах (ці рейтинги повинні передбачати всі наукові здобутки вченого, його організаторські таланти, його участь у системі підготовки та атестації тощо).

Забезпечення всебічної підтримки прискореного розвитку науки й техніки на пріоритетних напрямках із метою розроблення і запровадження високих технологій, застосування конкурентоспроможної на світовому ринку високоякісної наукової продукції (на рівні науково-навчальної установи).

Створення дієздатної системи управління знаннями (менеджмент знань) в необхідному або потрібному науково-практичному напрямку (на рівні навчально-наукового підрозділу).

Розширення науково-дослідного сектору в напрямку інтеграції діяльності навчальних та наукових підрозділів.

Реалізація системи заходів для суттєвого підвищення компетентності кадрів на всіх рівнях виконання наукових досліджень й управління та інноваційної діяльності в обраних напрямках відповідно до потреб суспільства.

Сумуючи викладене, можливо визначити наступні напрями удосконалення наукових екологічних шкіл у науково-навчальних закладах та наукових установах.

1. По-перше і головне, це визначення мети.
2. Створення системи. Створення дієздатної системи управління знаннями (менеджмент знань) в необхідному або потрібному науково-практичному напрямку (на рівні навчально-наукового підрозділу: кафедра, лабораторія).
3. Визначення умов функціонування. Розширення науково-дослідного сектору в напрямку інтеграції діяльності навчальних та наукових підрозділів.
4. Врахування управлінських ресурсів. Реалізація системи заходів для суттєвого підвищення компетентності кадрів на всіх рівнях виконання наукових досліджень й управління та інноваційної діяльності в обраних напрямках відповідно до потреб суспільства.
5. Визначення системних функцій керівництва. Розуміння владними структурами пріоритетності екологічної науки при плануванні, управлінні, організації, мотивації, контролю.
6. Формування організаційних рішень. Правильне ставлення до тих ділянок, які забезпечують майбутнє. У навчально-науковому закладі це наукове товариство, курсові, бакалаврська та магістерська робота. У наукових установах це виконання конкурсних робіт, робіт по грандам.

7. Ресурси системного управління. Матеріальне стимулювання (творчість повинна розкриватися в повній мірі), фінансове забезпечення, сплата патентів та видавничої діяльності. Адміністративне стимулювання, заохочення. Потрібно створити системи рейтингів для науковців подібно до того, як вони вводяться для службовців чи науковців у розвинених країнах. Ці рейтинги повинні передбачати всі наукові здобутки вченого, його організаторські таланти, його участь у системі підготовки та атестації тощо.

У напрямку екології та природокористування наукові школи пропонується класифікуватися по галузям науки, групам спеціальностей. У теперішній час галузями екологічних досліджень за якими присуджується науковий ступінь та присвоюється наукове звання в Україні є:

- екологія (спеціальність 03.00.16) - біологічні, сільськогосподарські, медичні науки;
- економіка природокористування та охорони навколишнього середовища (спеціальність 08.00.06) – економічні науки;
- конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів (спеціальність 11.00.11) – географічні науки
- екологічна безпека (спеціальність 21.06.01) - хімічні, геологічні, технічні науки.

Перспективні напрями діяльності наукових шкіл. Сучасний рівень досліджень в галузі екології та природокористування, які спрямовані на майбутнє, на наш погляд, потребують створення також нових напрямів діяльності наукових шкіл. А саме:

- екологічний моніторинг, охорона природних ресурсів (дослідження в галузі хімічних, біологічних, геологічних, технічних, географічних, військових наук);
- заповідна справа (дослідження в галузі хімічних, біологічних, економічних, географічних, ветеринарних наук);
- наноекологія (дослідження в галузі фізико-математичних, біологічних, технічних наук);
- екополітологія (дослідження в галузі філософських, юридичних, соціологічних, політичних наук, державного управління);
- історія екології (дослідження в галузі історичних, філософських, географічних наук).

Висновки.

Отже, для створення та удосконалення наукових екологічних шкіл, на наш погляд, потрібні наступні заходи.

1. Забезпечення на рівні науково-навчальної установи всебічної підтримки прискореного розвитку науки й техніки на пріоритетних напрямках із метою розроблення і запровадження високих технологій, застосування конкурентоспроможної на світовому ринку високоякісної наукової продукції;

2. Створення в навчально-наукових підрозділах дієздатної системи управління знаннями (менеджмент знань) в необхідному або потрібному науково-практичному напрямку;

3. Поширення науково-дослідного сектору в напрямку інтеграції діяльності навчальних та наукових підрозділів.

4. Впровадження системи заходів для суттєвого підвищення компетентності кадрів на всіх рівнях виконання наукових досліджень й управління та інноваційної діяльності в обраних напрямках відповідно до потреб суспільства.

Наукові знання, що можуть бути результатами фундаментальних та прикладних досліджень у галузі екології та природокористування

Екологічна складова в загальній освіті зайняла важливе місце: введено в освітні програми різних рівнів обов'язкові і факультативні навчальні предмети та курси екологічного спрямування, поступово підсилилася екологічна орієнтація змісту базових дисциплін. У всіх основних документах освіти сталого розвитку, десятиріччя якої проголошено ООН у 2005-2014 роках, екологічній компетентності приділено багато уваги, як інтегрованому показнику якості екологічної освіти.

У галузі екології та природокористування наукові дослідження, в загальному вигляді, спрямовані на одержання і теоретичну систематизацію наукових знань про дійсність, а також створення наукових знань про нові можливості застосування теорії для вирішення практичних завдань.

Результатами фундаментальних екологічних досліджень є одержання вперше (розроблення, створення, формування тощо) або удосконалення (уточнення, доповнення, обґрунтування, підтвердження, узагальнення тощо) наукових знань про оточуючу дійсність без конкретного спрямування на практичне використання цих знань.

1. Форми результатів фундаментальних екологічних досліджень у галузі екології та природокористування.

Результати фундаментальних екологічних досліджень, можуть виступати у наступних формах: емпіричні, лінгвістичні, модельно-репрезентативні, проблемні, евристичні, методологічні, наукові теорії.

Форми емпіричних результатів фундаментальних досліджень у галузі екології та природокористування: дані експериментів, спостережень, практичної діяльності; наукові факти; емпіричні закони.

Форми лінгвістичних результатів фундаментальних досліджень у галузі екології та природокористування: наукові терміни (емпіричні терміни, часткові теоретичні терміни, загальні теоретичні терміни, фундаментальні теоретичні терміни); мови наукових теорій.

Форми модельно-репрезентативних результатів фундаментальних досліджень у галузі екології та природокористування: описи об'єктів дослідження; абстрактні об'єкти; теоретичні закони; принципи; аксіоми; теореми; емпіричні твердження; типології наукових фактів; моделі; об'єкти.

Форми проблемних результатів фундаментальних досліджень у галузі екології та природокористування: фундаментальне наукове завдання; (внутрішнє завдання - необхідність одержання або удосконалення наукових знань, що є елементами певної їх системи, зокрема, наукової теорії; наукова проблема).

Форми евристичних результатів фундаментальних досліджень у галузі екології та природокористування: наукове припущення; наукова гіпотеза (наукові гіпотези є основою розроблення теоретичних законів, тому, відповідно до ієрархії останніх, доцільно використати класифікацію гіпотез за ступенем загальності на фундаментальні, загальні й часткові); теоретична концепція (теоретичні концепції є основою розроблення систем фундаментальних теоретичних тверджень, зокрема, наукових теорій).

Форми методологічних результатів фундаментальних досліджень у галузі екології та природокористування: філософські (філософські категорії; філософські пізнавальні принципи; філософські закони і категорії, філософські пізнавальні підходи); загальнонаукові (прикладними яких є алгоритмічний, системний, кібернетичний, інформаційний, діяльніший підходи); конкретно наукові (спеціальні правила, прийоми дослідження).

2. Форми результатів прикладних досліджень у галузі екології та природокористування

Результатами прикладних досліджень є одержання вперше (розроблення, створення, формування тощо) або удосконалення (уточнення, доповнення, обґрунтування, підтвердження, узагальнення тощо) наукових знань про можливості застосування результатів фундаментальних досліджень для вирішення конкретних завдань у будь-яких сферах діяльності.

Результати **прикладних досліджень** у галузі екології та природокористування можуть представлятись у наступних формах: модельно-репрезентативні (схеми практичної діяльності), проблемні, (прикладні наукові завдання); евристичні (концепції практичної діяльності), методологічні (метод, методика, правила, методологічні принципи, підходи, процедури, алгоритми, рекомендації, критерії, норми, стандарти).

3. Критерії удосконалення наукових результатів у галузі екології та природокористування

При розгляді отриманих наукових результатів у якості критеріїв їх удосконалення доцільне розглядати наступне:

1. Критерій протиріччя.

Необхідно визначити як поєднуються між собою: простота пояснень та складність розгляданого об'єкту; економічність у засобах отримання результатів та «багатство» змісту результатів; логічна строгість та новизна або сміливість ідей; оригінальність концепцій та послідовність в їх побудові.

2. Математична строгість.

Необхідно визначити в якій мірі обґрунтовано обрані початкові або вихідні дані, зроблені припущення, обрано математичний апарат досліджень, яка точність отриманих результатів.

3. Критерій прогностичних можливостей.

Необхідно визначити, що використовується з відомого та які можливості прогнозування впровадження наукових результатів.

4. Критерій недосконалості результатів.

Необхідно визначити у якому напрямку зроблено не все, де доцільне зосередити зусилля у майбутньому.

4. Критерії оцінки наукових праць у галузі екології та природокористування

З метою загальної оцінки наукових праць у галузі природничих наук можливо використовувати наступні критерії.

1. Проблемність.

В об'єкті дослідження повинне відобразитися щось невідоме, яке має практичну спрямованість. Повинна бути селекція дійсних проблем від уявних та правильність постановки проблеми.

2. Емпіричність передумов.

Для теоретичних побудов доцільно визначити чи є фундамент з фактів, які дозволяють робити теоретичні узагальнення.

3. Конкретність істини.

Результати повинні бути обмежені умовами в яких виконуються дослідження. Гіпотези також повинні бути принципово перевірені.

4. Новизна результатів.

5. Відтворюваність результатів.

Інші дослідники також можуть отримати той же результат при східних умовах. При цьому визначається ступінь розходження між оцінкою результатів, які отримані автором та іншими дослідниками.

Застосування запропонованих форм можливих наукових результатів у галузі екології та природокористування, критеріїв удосконалення наукових результатів, критеріїв оцінки наукових праць дозволить усунути постійне зростання відставання обмежених за обсягом і надмірно застарілих знань наших сучасників не лише від сумарних інформаційно-екологічних ресурсів усього людства, а й від того їх рівня, що необхідний для успішної й безпомилкової щоденної побутової та професійної діяльності в галузі екології та природокористування.

Висновки.

Автор рекомендує використовувати запропоновані форми наукових знань, при проведенні фундаментальних та прикладних досліджень у галузі екології та природокористування, що сприятиме в подальшому покращенню стану екологічної ситуації в країні.

Отже, для створення та удосконалення наукових екологічних шкіл, на наш погляд, потрібні наступні заходи.

1. Забезпечення на рівні науково-навчальної установи всебічної підтримки прискореного розвитку науки й техніки на пріоритетних напрямках із метою розроблення і запровадження високих технологій, застосування конкурентоспроможної на світовому ринку високоякісної наукової продукції;

2. Створення в навчально-наукових підрозділах дієздатної системи управління знаннями (менеджмент знань) в необхідному або потрібному науково-практичному напрямку;

3. Поширення науково-дослідного сектору в напрямку інтеграції діяльності навчальних та наукових підрозділів.

4. Впровадження системи заходів для суттєвого підвищення компетентності кадрів на всіх рівнях виконання наукових досліджень й управління та інноваційної діяльності в обраних напрямках відповідно до потреб суспільства.

Література

1. Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013.

2. Кондаков Н.И. Логический словарь – справочник. – М. : Наука. – 1975. – 720 с.

3. Философский энциклопедический словарь. – М. : Политиздат. – 1987.

4. Про наукову і науково-технічну діяльність [Електронний ресурс]: Закон України № 1977-ХІІ від 13.12.1991.

5. Вимоги до оформлення дисертацій та авторефератів дисертацій // Бюллетень ВАК України. – 2011. – №9–10. – С. 2–10.

6. Підготовка та захист дисертаційних робіт. Довідковий посібник / О.І. Бондар, О.А. Машков, В.Н. Тупкало.– К. : ДЕА. – 2016. – 147 с.

7. Довідник офіційного опонента. Збірник нормативних документів та інформаційних матеріалів з питань експертизи дисертаційних досліджень / Упорядник Ю.І. Цеков; за редакцією Р.В. Бойка. – К.: Толока, 2010. – 64 с.

8. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. Методичні поради. 4-е видавництво, виправлене і доповнене / Упорядник Л.А. Пономаренко. – К. : Вид. «Толока», 2010, – 80 с.